

Erik Husted

Det preussiske artilleri i 1864

Dette hæfte samler en række fakta om det preussiske skyts under krigen i 1864, specielt dets anvendelse i Dybbølstillingen og på Als på basis af et udvalg af den foreliggende litteratur jfr. kildefortegnelsen.

Henvendelser om eventuelle fejl og mangler kan rettes til Historiecenter Dybbøl på info@1864.dk eller til forfatteren på erik.husted@gmail.com

Sønderborg den 12. januar 2015 (1. udgave)

Erik Husted

Indhold:

Fæstningsartillerikompagnierne	side	2
Fæstningsartilleriets skyts	-	3
Feltartillerikompagnierne	-	7
Feltartilleriets skyts	-	8
Ammunitionen	-	13
De preussiske batterier ved Flensborg Fjord.....	-	14
Frontal- og strandbatterier mod Dybbølstillingen incl. Vemmingbund, Alssund og Als Fjord	-	18
Batterier ved Aabenraa Fjord	-	46
Eksisterende og nyanlagte batterier i forbindelse med overgangen til Als	-	47
Belejringsparker.....	-	51
Kildefortegnelse.....	-	57

Numre i () ved billeder henviser til katalognumre i Bibliografi og Ikonografi 1864 (se Kildefortegnelsen)

Fæstningsartillerikompagnierne

Preusserne mobiliserede i første omgang kun ét kompagni med tungt skyts, nemlig 2.

Fæstningskompagni af den Magdeburgske Artilleribrigade nr. 4 med 200 mand. Ordren udgik den 15. januar og kompagniet indtraf pr. jernbane fra depotet i Magdeburg til Hamburg den 1. februar 1864. Herfra gik halvdelen til Rendsborg og den anden halvdel over Neumünster til Kiel. Den 28. januar udgik der tillige mobiliseringsordre til 4. Fæstningskompagni af den Westphalske Artilleribrigade nr. 7.

Formålet var dels at have et beredskab, såfremt der skulle opstå hårde artillerikampe om Dannevirkestillingen, dels at beskytte Kielerfjorden mod danske orlogsskibe.

Da Dannevirkestillingen blev rømmet uden kamp, flyttede fokus til Dybbølstillingen, hvor det hurtigt blev klart at stillingen ikke lod sig indtage ved storm, i hvert fald ikke uden meget betydelige tab. Den øverstkommanderende for den preussiske artilleri, oberst Louis Max Napoleon Colomier, besluttede, efter fornøden rekognoscering, at anbefale et "regelmæssigt angreb" dvs. en regulær belejring af Dybbøl efter hævdvundne principper, hvilket ville kræve tilførsel af yderligere en større mængde svært artilleri. Colomier var derefter en tur i Berlin og fik kong Wilhelms sanktion af planen, til hvis gennemførelse der blev mobiliseret yderligere fire fæstningskompagnier og en del af et femte. Det samlede belejringsartilleri kom således til at bestå af:

	Antal 24 pd. riflede bagladekanoner	Antal 12 pd. riflede bagladekanoner	Antal 25 pd. glatløbende morterer
Magdeburgske Artilleribrigade nr. 4: 2. Fæstningskompagni		12	
Westphalske Artilleribrigade nr. 7: 4. Fæstningskompagni 8. Fæstningskompagni	8 4	8	
Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3: 3. Fæstningskompagni			12
Gardeartilleribrigaden: 1. Fæstningskompagni 2. Fæstningskompagni (del af)	4	4 4	4
Rhinske Artilleribrigade nr. 8: 3. Fæstningskompagni	8	12	
Ialt	24	40	16

De sidstnævnte fem kompagnier indtraf successivt til krigsskuepladsen, de første den 11. marts, de to sidste den 9. og 10. april fra Erfurt og fæstningen Ehrenbreitstein ved Coblenz, altså lige betids nok til at kunne deltage i stormen på Dybbøl den 18. april.

Af belejringskyts rådede preusserne således sammenlagt over:

	Pr.10.marts	Pr. 12. marts	Pr.10.april
24 pd. riflede bagladekanoner	8 stk.	16 stk.	24 stk.
12 pd. riflede bagladekanoner	12 stk.	24 stk.	40 stk.
25 pd. glatløbede forlademorterer	0 stk.	16 stk.	16 stk.

Alt belejringskytset fandt anvendelse mod Dybbølstillingen og dens nærmeste omgivelser, herunder i strandbatterier ved Flensborg Fjord, Alssund og Aabenraa Fjord således som vil fremgå af det følgende.

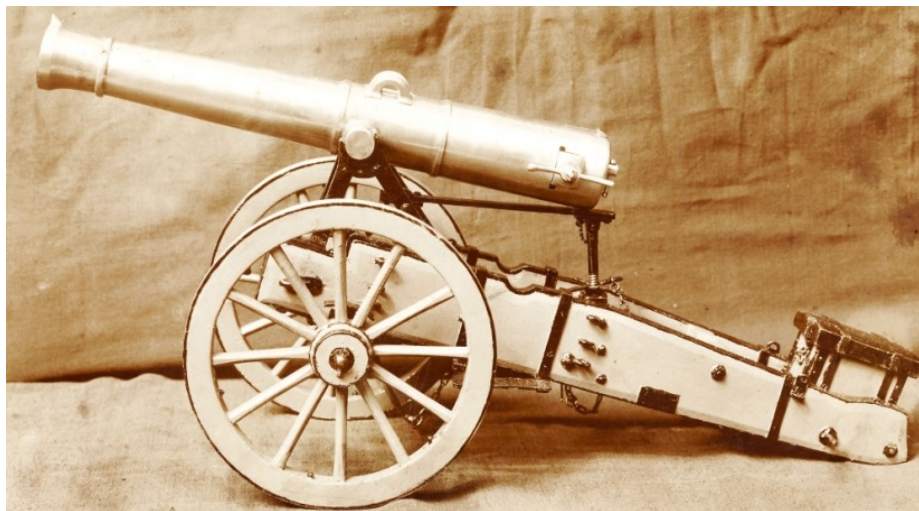
Tallene er dog ikke udtryk for at alt skytset stedse var funktionsdygtigt og brugbart. Især 12 pd. kanonerne viste sig at være sårbare, så hele 15 rør fra tid til anden var helt ubrugelige og 18 rør blev stærkt beskadigede. 16 lavetter blev helt ubrugelige.

For 24 pd. kanonernes vedkommende blev 8 rør lejlighedsvis ubrugelige og 5 lavetter måtte udskiftes.

Erstatningsskytset ankom fra Preussen til Flensborg pr. jernbane omkring 26.-27. april, altså efter Dybbølstillingens fald, i form af 8 stk. 24 pd. og 16 stk. 12 pd. riflede bagladekanoner. Der blev gjort anstalter til at sende dette skyts nordpå med henblik på belejring af Fredericia; ligeledes blev der gjort anstalter til at sende de 16 stk. morterer, som havde været brugt mod Dybbøl, til Fredericia. Dette blev imidlertid stoppet da det om formiddagen den 29. april erfarede, at de danske tropper i al ubemærkethed havde rømmet Fredericia og var blevet overskibet til Fyn.

Fæstningsartilleriets skyts

Fæstningsartilleriet medførte tre typer tungt skyts som kunne benyttes til belejring og mod sømål, nemlig:

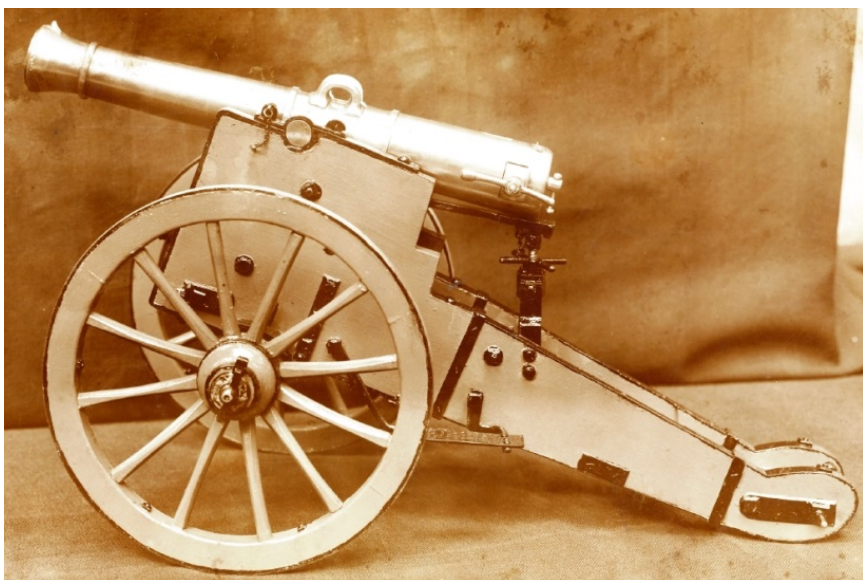
24 pd. (14,91 cm ~ 15 cm) riflet bagladekanon model 1861 (C/61). Ældre foto fra Zeughaus, Berlin. Sønderborg Slot.

Der var tale en ældre glatløbet bronzekanon som var blevet riflet og omdannet til bagladning. Lavetten var en belejringslavet med modelåret 1831 (C/31) som var blevet forsynet med en jernbuk, hvori kanonrøret hvilede.

Total vægt ca. 4.100 kg, heraf røret alene ca. 2.600 kg.

Max. Skudvidde ca. 4.500 m

Granatvægt ca. 27 kg.

12 pd. (12,03 cm ~ 12 cm) riflet bagladekanon model C/61. Ældre foto fra Zeughaus, Berlin. Sønderborg Slot.

Også her var der tale om en ældre glatløbet bronzekanon som var blevet riflet og omdannet til bagladning. Lavetten var en feltlavet med modelåret 1842 (C/42) eller 1856 (C/56) hvor sidevæggene var blevet forhøjet med to planker.

Total vægt ca. 1.600 kg, heraf røret alene ca. 870 kg.

Max. Skudvidde ca. 3.600 m

Granatvægt ca. 15 kg.

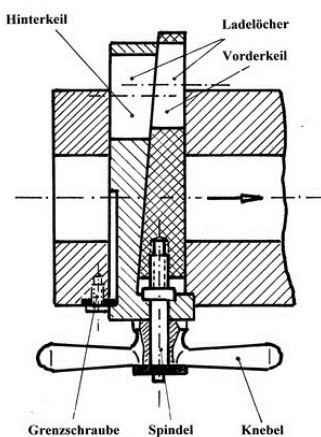
25 pd.glatløbet mortar, model C/40. Ældre foto fra Zeughaus, Berlin. Sønderborg Slot.

Vægt rør (bronze) 434 kg + mortarstol (jern) 605 kg
 Skudvidde ca. 1700 m

Baglademekanismen

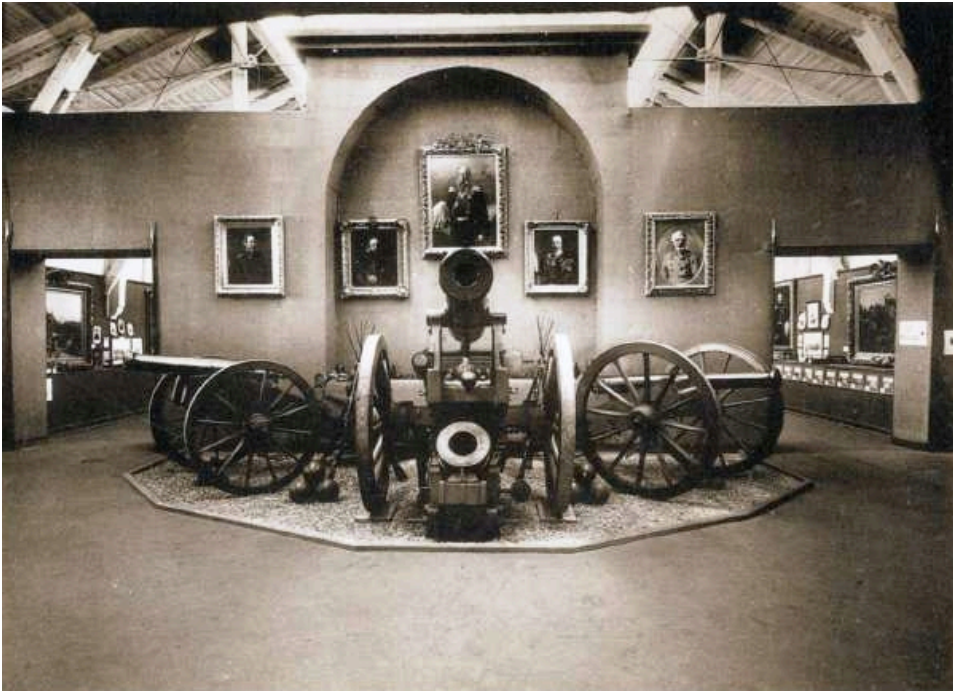
Både 24 og 12 pd. kanonerne var udstyrede med kilelåse (keilenverschluss) som var udviklet af den preussiske mekanikus (ingeniør) Kreiner i 1860. Kilelåsen bestod af to retvinklede kiler som vendte

de to skrå flader mod hinanden, medens for-og bagfladerne var parallelle, således at de to kiler tilsammen dannede en firkantet ståklods, der blev stukket ind fra siden og lukkede kanonrøret bagtil. Når kilerne skubbedes imod hinanden, blev ståklodsens tykkelse og spændte fast og tæt i sit leje. Blev de derimod trukket fra hinanden, skete det modsatte, og klodsens eller dobbeltkilen kunne trækkes ud, så kanonrøret åbnedes bagtil, og projektil og ladning kunne sættes ind. På dobbeltkilen's plane forside nedfældedes der en cirkelrund plade af kobber eller stål med en elastisk ring langs sammenstødet mellem pladen og kanonløbets inderside. For yderligere at opnå gastæthed indsattes en skive fremstillet af pap/garveriaffald (preßpfanboden).

Alle de i 1864 benyttede belejringskanoner var støbt i bronze, et relativt kostbart materiale. Man gik i løbet af 1864 over til at fremstille belejringskanonerne af støbestål, forsynede med en baglademekanisme af samme type som feltkanonerne (kolbelås – se side 10), men så vidt det kan konstateres deltog ingen belejringskanoner af støbestål i felttoget 1864. Da langt størstedelen af billedstoffet fra 1864 er i sort/hvid gengivelse, kan man ikke umiddelbart se at der er tale om

bronze. Der er dog ét sikkert kendetegn: kanonerne var nemlig – i modsætning til de tilsvarende jernkanoner - forsynede med to glatte hanke. Disse hanke, som i ældre tider kunne være kunstnerisk udført (ofte som delfiner), blev benyttet til at fæste stropper i, når kanonrøret skulle løftes op i eller udtages af lavetten.

Fra 50-års mindeudstillingen i 1914 i Sønderborg. I midten en 24 pd. riflet bagladekanon og en 25 pd. mortar, flankeret af 2 stk. riflede feltkanoner. Sønderborg Slot.

*Til brug i Ole Bornedals film "1864" fik man i Tjekkiet fremstillet kopier i lette materialer af preussiske 24 pd. belejringskanoner. Kopien er særdeles nøjagtig og illuderer meget præcist støbestålugdaven med kolbelås. Det var blot **ikke** den som blev benyttet i felttoget 1864. Det opdages dog næppe af det brede publikum.*

Feltartillerikompanierne

	4 pd. Baglade riflet	6 pd. Baglade riflet	12 pd. Forlade glatløbet	7 pd. Forlade glatløbet	Se Batteri Nr.
1. Fodafd./Westphalske Artilleribrigade nr. 7:					
1. Haubitsbatteri (KN Bothe)				8	6,7,32,33
1. 6 pd. Batteri (MJ v.Kalinowski)		6			13
1. 12 pd. Batteri (KN Düsing)			6		
4. 12 pd. Batteri (KN Himpe)			6		9, 16,17,30
1.Fodafd./Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3:					
1.Haubitsbatteri				8	
1.6 pd. Batteri		6			22
1.12 pd. Batteri			6		
4.12 pd. Batteri			6		
2. Fodafd./Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3:					
2. Haubitsbatteri (KN Storp)				8	10,12
2. 6 pd. Batteri (KN Hundt)		6			9,14
4. 6 pd. Batteri (KN Burbach)		6			29
2. 12 pd. Batteri (KN v. Nordek)			6		8
3. Fodafd./Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3:					
3. Haubitsbatteri (KN Storp)				8	
3. 6 pd. Batteri (KN Minameyer)		6			3
3. 12 pd. Batteri (KN Gülle)			6		11
Ridende afd./Westphalske Artilleribrigade nr. 7:					
1.ridende Batteri (KN Rumpff)			4		
2.ridende Batteri (KN v. Contard)			4		
3.ridende Batteri (MJ Schimmelpfennig v. der Oye)			4		
4.ridende Batteri (PRLT v. Friderici)			4		
5.ridende. Batteri (KN Müller)			4		
6.ridende. Batteri (PRLT v.Bastineller)			4		
Gardeartilleribrigaden:					
3. 6 pd. Gardebatteri		6			
4 pd. Gardebatteri	8				
Schlesiske Artilleribrigade nr. 6:					
3. 6 pd. Batteri		6			

Oversigten viser samtlige mobiliserede batterier under hele felttoget. Der skete imidlertid en vis udskiftning, så det samlede antal disponible feltartilleripjecer under felttoget bestod af

8 stk. 4 pd. riflede bagladekanoner
30 stk. 6 pd. riflede bagladekanoner
48 stk. 12 pd. glatløbende forladekanoner
24 stk. 7 pd. glatløbende forladehaubitser

Skønt det riflede skyts havde bevist at have større skudvidde og bedre træfsikkerhed, var der gode grunde til at det glatløbende skyts overrepræsenteret. Det skyldtes simpelthen, at kardæsker til skydning mod levende mål kun kunne bruges i dette skyts. Der var endnu ikke udviklet passende ammunition til riffelskytset til dette formål.

En stor del af feltskytset blev benyttet som positionsskyts i de mod Dybbølstillingen anlagte belejringsbatterier (jfr. henvisning til batteri nr. i de efterfølgende oversigter).

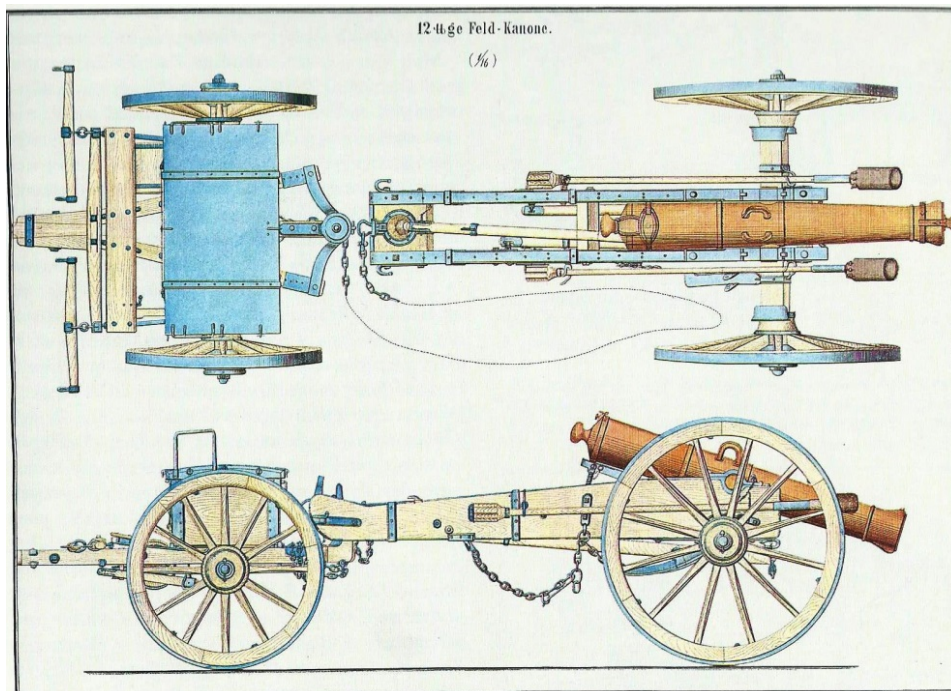
Et 12 pd. feltbatteri bestod af:

6 kanoner med forstillinger, 6 ammunitionsvogne, 2 forrådspogne, 1 feltsmedje, 1 pakvogn og 120 heste.

Mandskab: 4 officerer, 1 læge, 1 dyrlæge, 12 underofficerer og 110 menige.

Ammunition: Hver forstilling indeholdt 20 granater, 15 shrapnels og 5 kardæsker, hver ammunitionsvogn 65 granater, 33 shrapnels og 11 kardæsker, eller for hele batteriet i alt 510 granater, 288 shrapnels og 96 kardæsker.

Feltartilleriets skyts

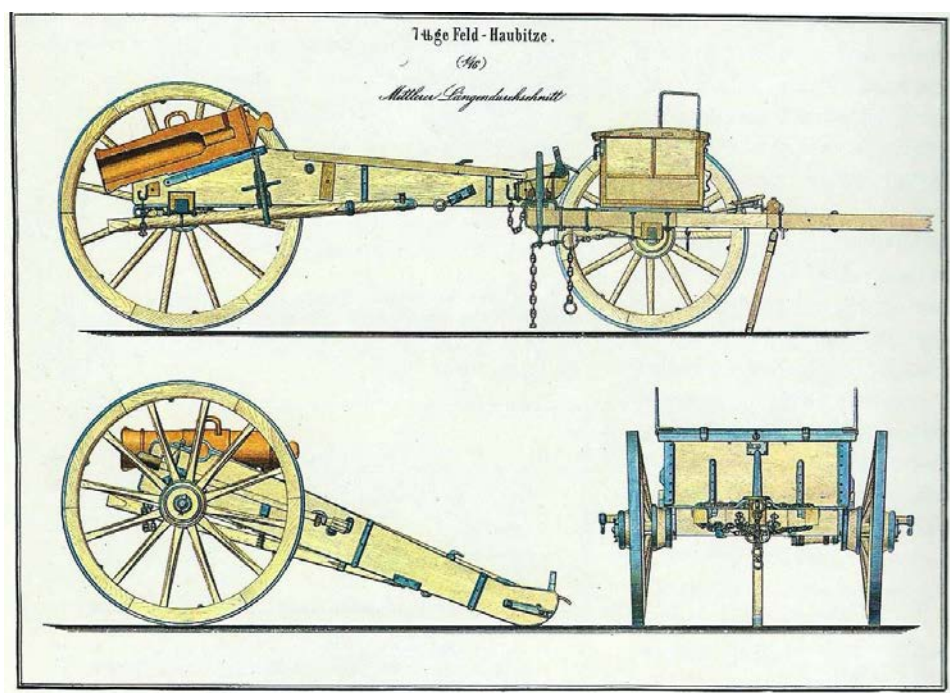

12 pd. (12 cm) kort glatløbet bronzegranatkanon/feltlavet C/42 med forstilling. Farvelitografi fra H.F. Kameke: Die Preussische Feld-Artillerie..., 1847

Rørvægt 828,3 kg. Samlet vægt 2236 kg uden forstilling og mandskab

Maksimal skudvidde 1.500 m med granat, med kardæsk 1.200 m

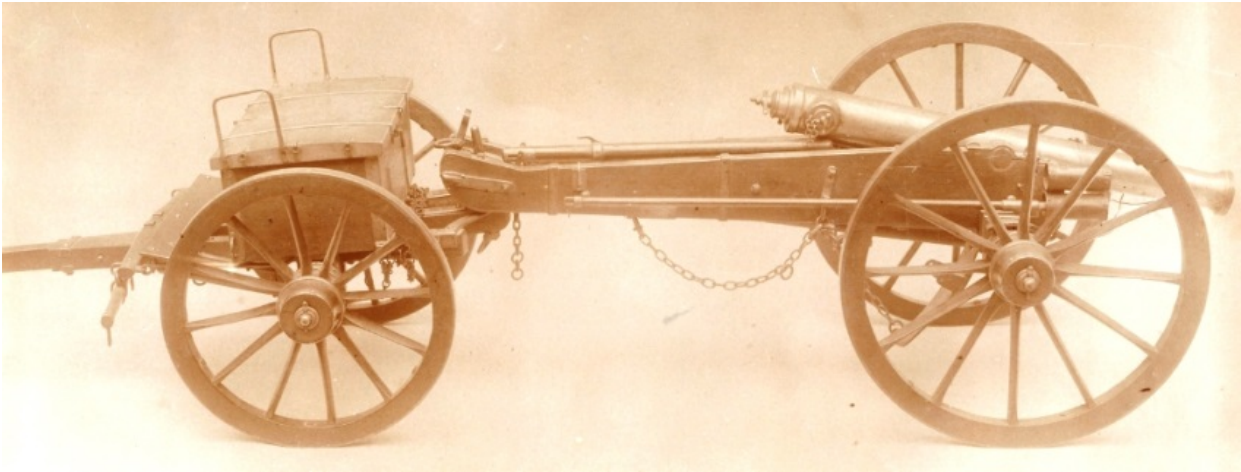
Granatvægt 4,45 kg

7 pd. (15 cm) bronzehaubits C/42/feltlavet C/42 med forstilling. Farvelitografi fra H.F. Kameke: Die Preussische Feld-Artillerie..., 1847

Rørvægt 410,1 kg. Samlet vægt uden forstilling og mandskab 1766 kg.

Maksimal skudvidde 2.175 m med granat, med kardæsk 900 m

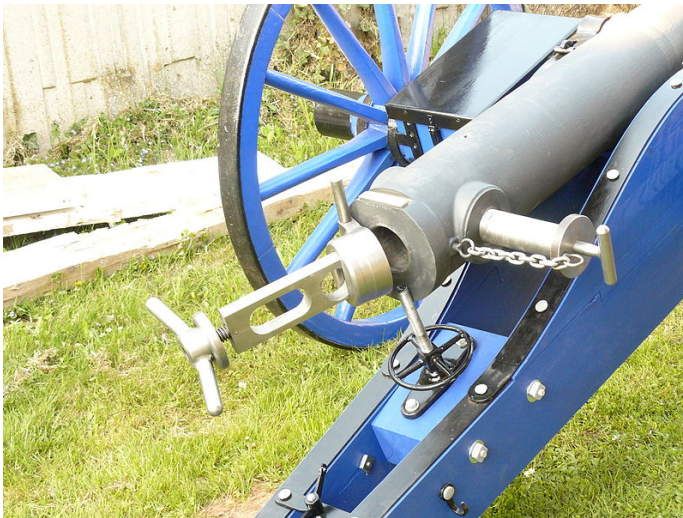

6 pd. (9,15 ~ 9 cm) riflet bagladekanon C/61 i feltlavet C/42/56 med forstilling. Ældre foto fra Zeughaus, Berlin. Sønderborg Slot

Rørvægt 432 kg, samlet vægt uden forstilling og mandskab 1.019 kg

Granatvægt: 6,875 kg. Kardæsk: 4,5 kg

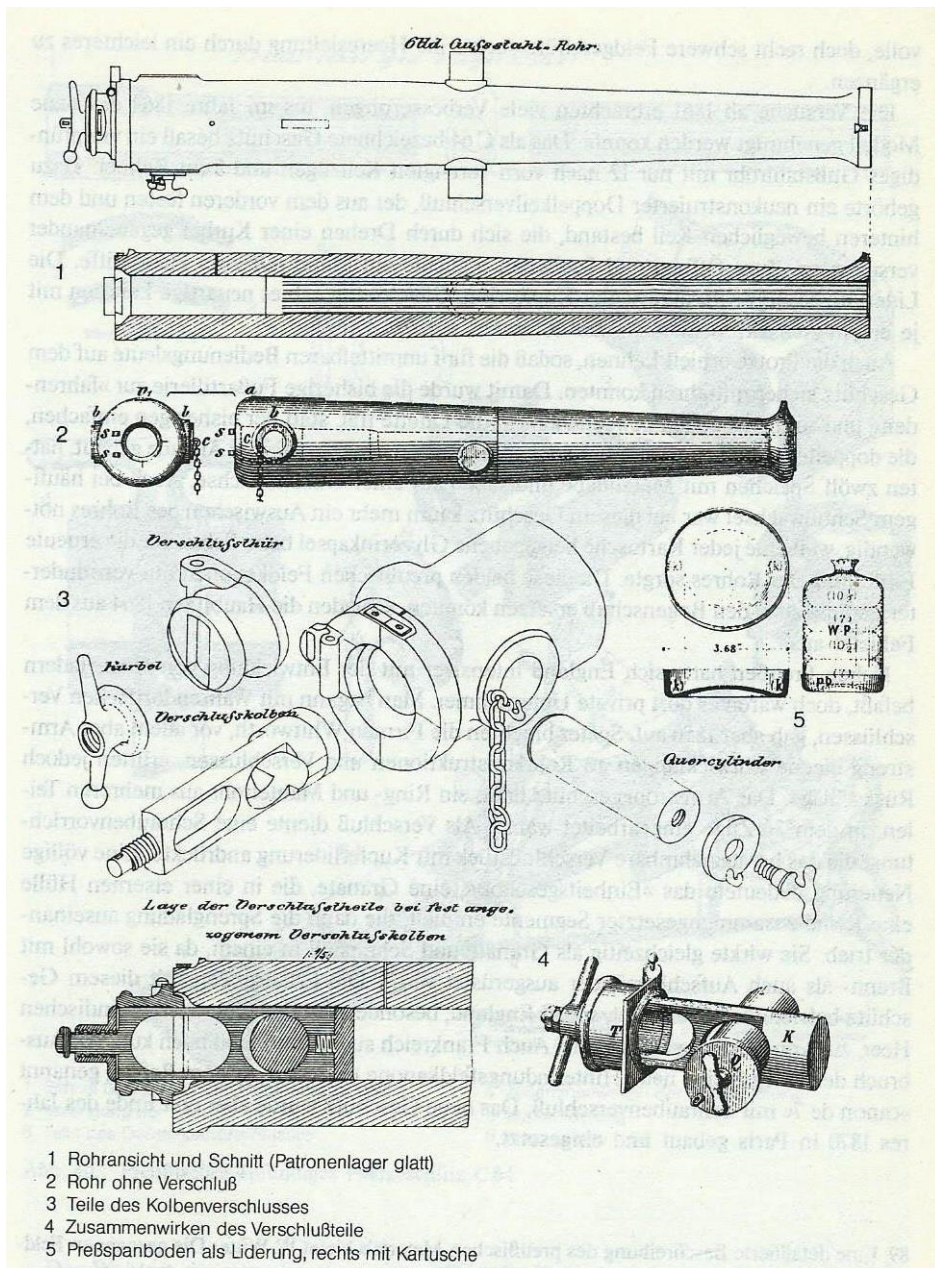
Effektiv skudvidde med granat 3.450 m, med kardæsk 450-500 m

De preussiske 6 pd. (9 cm) riflede feltkanoner, som alle var af støbestål, var forsynede med en baglademekanisme af Warendorffs patent (Mathias von Warendorff, ejer af det svenske jernværk Aker). Wikipedia:6-Pfünder-Feldkanone C/61.

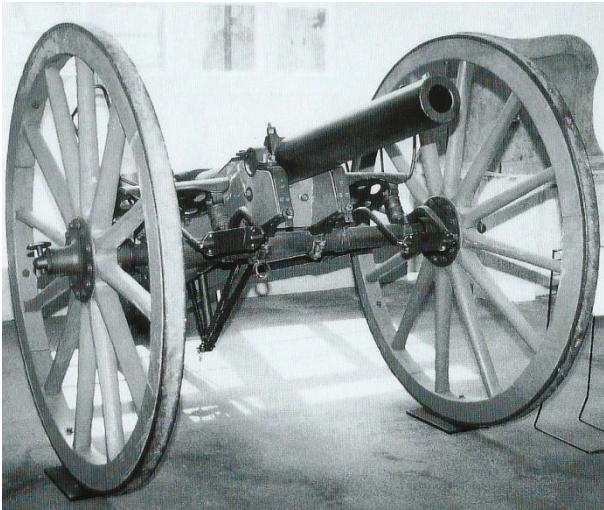
Denne såkaldte kolbelås (kolbenverschluss) bestod af hængslet bundstykke med et stempel, der kunne bevæges ind og ud gennem bundstykket og låses med en spærrebolt.

Ved ladningen var bundstykket lukket op. Granaten stikkes i kammeret som var glat, altså uden riffelgange (se 1 på tegningen på næste side), derefter ilægges en kardus af lærred med en tilmålt krudtmængde og i bunden af denne en tætningskive (preßpfanboden) (se 5). Bundstykket lukkes, stemplet skubbes ind og spærrebolten skubbes igennem og det hele spændes til.

Herefter stak man hul på krudtkardusen gennem et fænghul på kanonrørets overside og satte et friktionsfængrør i hullet. Når kanonen var rettet, satte man en snor med en krog i fængrøret og affyringen skete ved et kraftigt træk i snoren.

Proceduren var den samme ved de 12 og 24 pd. kanonerne, bortset fra at de var "åbne" bagtil for så vidt som kilelåsen var den eneste form for bundstykke. Ladeproceduren forekommer derfor at være lidt enklere med kilelås fremfor kolbelås, men formentlig heller ikke helt så gastæt.

4 pd. (7,85 ~ 8 cm) bagladekanon C/64 uden forstilling. Billedet viser en lidt nyere version benævnt C 64/67, men forskellen er næppe til at se. Spandau Zitadel.

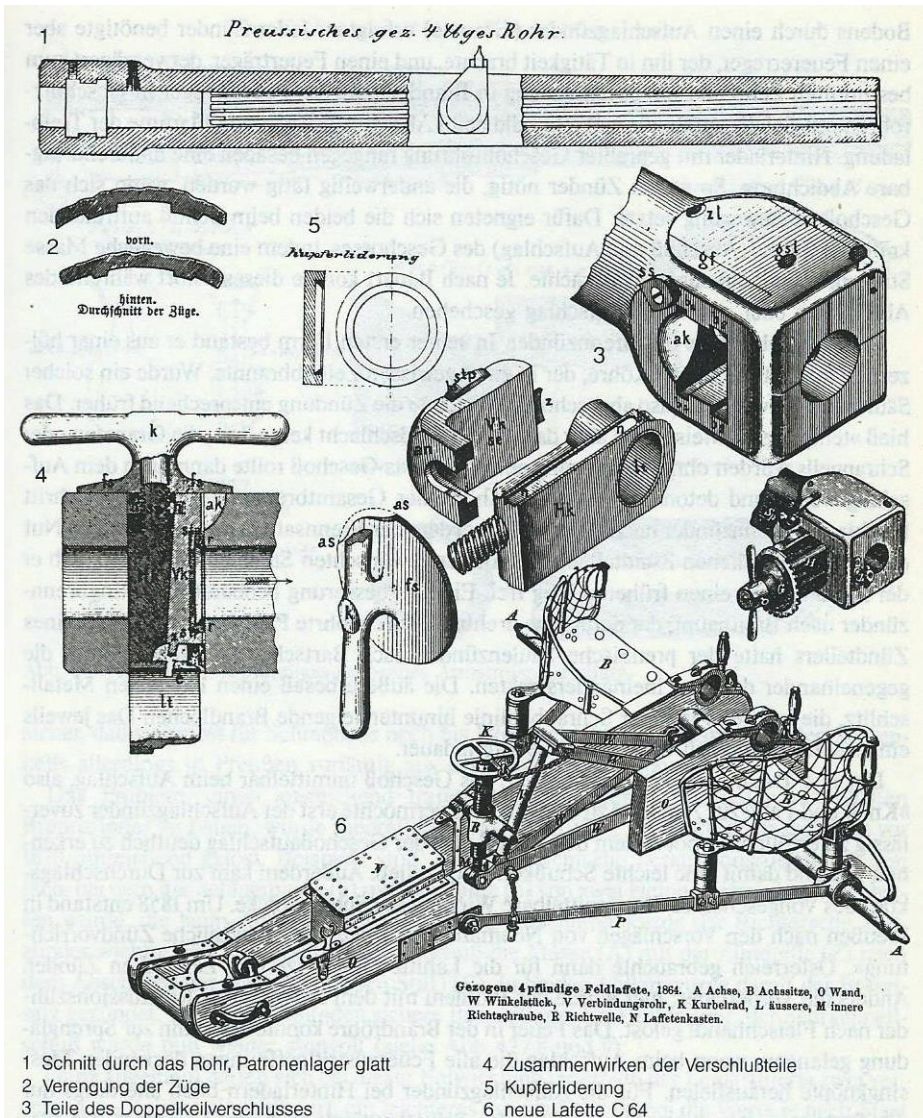
Der var kun fremstillet ét 4 pd. riflet feltbatteri (8 bagladekanoner) af den helt nyudviklede model 1864. De blev tildelt Gardeartilleribrigaden og medbragt i felttoget 1864 for at samle erfaringer. Disse var i øvrigt så gode, at videreudviklingen af det preussiske feltskyts kom til at ske netop på basis af denne model. Kanonerne, som var udført af støbestål hos Krupp, var forsynede med en forbedret udgave af den kreinerske kilelås.

Rørvægt 302 kg, samlet vægt uden forstilling 786 kg.

Granatvægt: 4,342 kg Kardæsk: 3,750 kg.

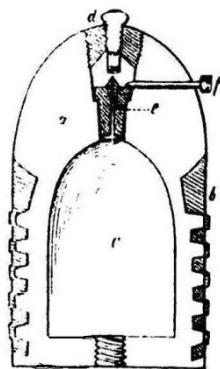
Skudvidden svarede nøje til 6 pd. kanonen.

På næste side en række detaljer af den 4 pd. feltkanon C/64, hvis fordele frem for 6 pd. kanonen var, at den var lettere og mere håndterlig.

Ammunitionen

Ammunitionen til det riflede skyts bestod af hule, krudtfuldte spidsgranater af støbejern, omgivet

med en blykappe og i spidsen var forsynede med et iskruet perkussionsbrandrør, som bevirkede at granaten sprængtes når den ramte et tilpas hårdt mål som f.eks. en mur. Den bløde blykappe, som ved affyringen blev presset ud i kanonrørets riffelgange, havde til formål at gøre kanonen gastæt.

Granaterne fandtes i tre typer:

- Sprænggranater, som var fyldt med en sortkrudtladning. Når granaten sprængtes virkede den dels ved lufttrykket fra sprængningen, dels ved at sprede stumper af granaten og dens eventuelle indhold i en større eller mindre omkreds.
- Brandgranaten, som lignede sprænggranaten, men var fyldt med ti kobberrør med brandsats som antændtes ved granatens anslag og spredte indholdet ud. Preusserne medbragte kun en meget lille beholdning af brandgranater som i øvrigt ikke synes at have virket helt tilfredsstillende.
- Granatkardæsker, kaldet shrapnels, som var fyldt med en bunke små runde kugler, som spredtes ved sprængningen. Sådanne var beregnet til brug mod personel.

Til det glatløbede skyts anvendtes – nøjagtig om i det danske glatløbede skyts - runde massive jernkugler eller runde kugler som var fyldt med krudt (bomber) eller krudt/små kugler (shrapnel), hvor tændingen skete ved et tidsbrandrør som antændtes ved affyringen. Indstillingen af tændrøret var derfor afgørende for hvornår sprængningen skete – det kunne ske på et tidspunkt i kuglebanen eller efter "landingen". Da kuler med tidsbrandrør antændes ved affyringen, kan de ses i luften, modsat granater med perkussionsbrandrør.

Desuden brugtes kardæsker i form af blikbøsser fyldt med små kugler. Affyringen af et kardæskeskud virkede nærmest som et skud med et haglgevær, idet blikbøssen splittes allerede i kanonløbet. Af samme årsag benyttedes kardæsker kun undtagelsesvis i riflede kanoner, på grund af risikoen for at beskadige riffelgangene.

De preussiske batterier ved Flensborg Fjord

De først anlagte preussiske batterier tog sigte på at beskytte Flensborg Fjord mod danske orlogsskibe.

Af det først mobiliserede 2.Fæstningskompagni/4. Magdeburgske Artilleribrigade med 12 stk. 12 pd. riflede bagladekanoner blev de seks opstillet den 15. og 16. februar i to tæt ved hinanden beliggende nybyggede batterier med tre kanoner i hvert ved Alnor for at beskytte færgestedet ved Egersund, hvor preusserne den 17. februar anlagde en pontonbro og den 3. marts yderligere en pontonbro med henblik på overførsel af svære kanoner til Broagerland.

De øvrige seks kanoner blev i første omgang placeret i et batteri ved Færgehuset på Holdnæs (Holnis) overfor Alnor, således at indsejlingen til den inderste del af Flensborg fjord kunne sikres.

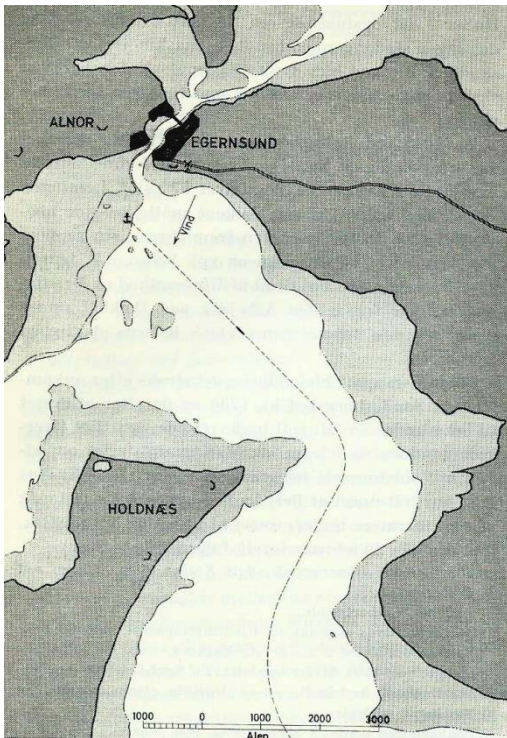
Det danske panserskib "Rolf Krake" forsøgte den 18.februar at ødelægge pontonbroen, men måtte efter 1 ½ times skudveksling opgive foretagendet.

For at hindre et eventuelt nyt ødelæggelsesforsøg anlagdes den 19. februar en skytsstandplads vest for møllen ved Egersund. Standpladsen blev besat med feltkanoner, nemlig 1. 6 pd. Bateria af Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3.

De seks kanoner fra Holdnæs blev den 19. februar flyttet til to nye batterier tæt nord for Sandager.

"Rolf Krake" forsøger den 18. februar at ødelægge pontonbroen ved Egersund og beskydes fra Batterierne ved Alnor og Holdnæs. Billedet er lidt misvisende, for på grund af besejlingsforholdene kunne panserskibet ikke bringes i en position, hvorfra broen kunne ses. Træsnit efter tegning af O.Fikentcher i Über Land und Meer nr. 25, 1864 (4412)

Sejlrute og ankerplads 18. februar. "Rolf Krake" led en del skade uden at det dog berørte kampdygtigheden. Tidsskrift for Søværnen 1964.

Det ene af strandbatterierne ved Alnor. I baggrunden Egersund Mølle. Foto: Heinrich Graf (4426).

Strandbatteri ved Alnor. Foto: Friedrich Brandt (4425).

Strandbatteri ved Alnor. Foto Charles Junod (5879).

Frontal- og strandbatterier mod Dybbølstillingen incl. Vemmingbund, Alssund og Als Fjord.

Preusserne anlagde i tidsrummet 12. marts -18. april i alt 33 belejringsbatterier, benævnt med numrene 1-33 samt to skytsstandpladser A og B. Efter den 18. april blev der anlagt to nye batterier, nr. 34 og 35, ligesom der blev anlagt flere nye skytsstandpladser. Hovedparten af belejringsbatterierne blev nedlagt efter 18. april da de havde udtjent deres rolle.

De først anlagte batterier var nr. 1-4 og var placeret på Broagerland nær kysten på skrænterne ved Gammelmark. Herfra kunne Dybbølstillingen, de danske skanser I-IV, beskydes flankerende (fra siden).

De første 8 stk. 24 pd. kanoner var som nævnt oprindelig bestemt til forsvar af fjorden og havnen i Kiel. Fire af kanonerne befandt sig ved Frederiksort, hvorfra de ad landevejen blev transporteret over Flensborg til Graasten, hvor de ankom den 6. marts.

Det var hensigten at de skulle bringes til Gammelmark på Broager, hvor batteribygningen imidlertid ikke var påbegyndt endnu. Preusserne havde allerede den 10. februar bemægtiget sig færgen ved Egersund og Broager og anlagde den 17. februar en pontonbro over Egersund ved brug af de pontoner som havde været benyttet ved overgangen over Slien. Den 3. marts anlagdes endnu en pontonbro side om side med den første. Formålet med denne var at kunne overføre de tunge 24 pd. belejringskanoner.

De fire kanoner blev i første omgang sat i batteri den 7. marts mellem Brunsnæs og Iller Strand, men blev flyttet herfra den 11. marts over Dynt til det nu færdigbyggede Batteri nr. 2 ved Gammelmark. Det var en overordentlig vanskelig opgave at bringe kanonerne frem ad opblødte veje, så trækhestene måtte give op og henved 200 artillerister måtte med træk- og skubbekraft bringe kanonerne frem.

De øvrige fire kanoner ankom til Gråsten den 12. marts og afgik straks til det færdigbyggede Batteri nr. 1 ved Gammelmark under knap så besværlige omstændigheder.

Data for de enkelte batterier var følgende:

Batteri nr. 1

Type	Strand- og enfilerbatteri
Monteret med	4 stk. 24 pd. riflede (2.-6. april kun 2 stk.)
Anlagt/færdigbygget	Natten 14/15. marts Monteret 15. marts
Besætning	8. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse I-IV, Sønderborg
Afstand i meter	2.400-4.560
Mål 18. april	Skanse I-IV, løbegrave, skibe
Skudantal	2.588
Bemærkninger	

Vestfalske Uerundwansjupfändige Batterie Nr. 2 anf Sammelort.
Originalzeichnung untes Specialartisten Otto Günther.

Batteri nr. 2 . Billedet viser en situation fra 26. marts hvor kanoner C.F.W.Schwethmann såres af en granatsplint fra en af Skanse II's riflede kanoner. Efter amputation af venstre arm døde han 1. april på lazarettet i Broager og blev begravet på Broager kirkegård. Træsnit efter tegning af Otto Günther. Die Gartenlaube 1864, nr. 19 (4631)

Batteri nr. 2

Type	Strand-og enfilerbatteri
Monteret med	4 stk. 24 pd. riflede (2.-6.- april kun 2 stk.)
Anlagt/færdigbygget	Nætterne 10/11 og 11/12 marts Monteret 13. marts
Besætning	15/3-28/3: 2. Fæstningskompagni, Magdeburgske Artilleribrigade nr. 4 Derefter: 8. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse I-IV, forbindelsesgrave
Afstand i meter	2.240-3.200
Mål 18. april	Skanse I-IV, løbegrave, skibe
Skudantal	2.586
Bemærkninger	Benævnt General-Feldzeugmeister Batterie

Batteri nr. 3

Type	Strand- og enfilerbatteri
Monteret med	6 stk. 6 pd. riflede, fra 2. april : 2 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Nætterne 10/11 og 11/12 marts Monteret 13. marts
Besætning	13/3-25/3: 3. 6.pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3 Derefter: 8. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse II, III, V
Afstand i meter	2.240-3.200
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt.
Skudantal	635
Bemærkninger	Demonteret natten 9/10. april. De to 12 pd.- kanoner blev flyttet til Batteri nr. 4

Placement ved siden af Batteri nr. 3

Type	Skytsstandplads
Monteret med	6 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 15. og 16. marts for 4 stk. skyts 7.-8. april indrettet for 6 stk. skyts. Monteret 8. april
Besætning	3. 6 pd. batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse II og IV samt den tilbagetrukne linie
Afstand i meter	2240-3200
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt.
Skudantal	1.702 granater
Bemærkninger	Demonteret 14. april

Batteri nr. 4 efter 13. april, hvor batteriet var monteret med 4 stk. 12. pd. riflede kanoner. Der er tale om en gengivelse på postkort udgivet ca. 1914, men gengivelsen synes at have taget udgangspunkt i et forlæg fra 1864, rimeligvis en tegning af Wilhelm Camphausen.

Batteri nr. 4

Type	Strand-og enfilerbatteri
Monteret med	2 stk. 12 pd. riflede, fra 13. april 4 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 18/19, marts Monteret 19. marts
Besætning	2. Fæstningskompagni, Magdeburgske Artilleribrigade nr. 4 (til 9. april ?)
Hovedmål	Skanse II-V
Afstand i meter	2.400-3.200
Mål 18. april	Skanse I-IV, løbegrave, skibe
Skudantal	2.618
Bemærkninger	De to kanoner kom fra Batteri nr. 3

Chef for Gammelmark-batterierne var kaptajn (hauptmann) Schmelzer af 8. Fæstningskompagni /Artilleribrigade nr. 7. Som batterikommandører fungerede løjtnant v. Gillhausen for Batteri nr. 1 og premierløjtnant Mogilowski for Batteri nr. 2.

Syd for Flensborg Landevej anlagde preusserne planmæssigt en række belejringsbatterier, hvoraf de første blev anlagt vest for og i forbindelse med 1. Parallel (Batterierne nr. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14 og 31), imellem denne og halvparallellen (Batterierne nr. 16, 17, 18, 19, 20 og 28), mellem halvparallellen og 2. Parallel (Batterierne nr. 32 og 33) og mellem 2. og 3. Parallel (Batteri nr. 30)

Batteri nr. 5

Type	Strand- og demonterbatteri
Monteret med	4 stk. 12 pd. riflede, fra 13. april 2 stk.
Anlagt/færdigbygget	Natten 19/20. marts Monteret 20. marts
Besætning	3. fæstningskompagni, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3, Fra 1. april: 8. fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7 Fra 7. april: 3. Fæstningskompagni, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse I og skibe
Afstand i meter	2580
Mål 18. april	Skibe (skød ikke)
Skudantal	1119
Bemærkninger	Demonteret 21. marts, men genmonteret 29. marts. To kanoner blev 13.april flyttet til Batteri nr. 28

Batteri nr. 6

Type	Kastebatteri
Monteret med	4 stk. 7 pd. haubitser
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	1.haubitsbatteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse I, II
Afstand i meter	1060-1200
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt.
Skudantal	3769
Bemærkninger	Demonteret natten 16/17. april og skytset flyttet til Batterierne 32 & 33

Batteri nr. 7

Type	Kastebatteri
Monteret med	4 stk. 7 pd. haubitser
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	1.haubitsbatteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse II, III, IV
Afstand i meter	1070-1230
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt
Skudantal	3769
Bemærkninger	Demonteret natten 16/17. april og skytset flyttet til Batteri 32 & 33

Batteri nr. 8

Type	Indirekte batteri
Monteret med	6 stk. 12 pd. glatløbede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	2. 12 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse II og III
Afstand i meter	1065-1100
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt.
Skudantal	4716 granater + 2 shrapnells
Bemærkninger	Demonteret natten 16/17. april. Kanonerne flyttet til artilleriparken på Nybøl Vestermark som reserve

Batteri nr. 9

Type	Indirekte batteri
Monteret med	6 stk. 12. pd. glatløbede, fra 7. april: 4 stk. 12 pd. riflede og 2 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	4. 12 pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7, fra 7. april: 3. Fæstningskompagni, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3 og 2. 6 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr.3
Hovedmål	Skanse IV og V
Afstand i meter	1040-1210
Mål 18. april	Skanse IV og V
Skudantal	5615 granater + 247 shrapnels
Bemærkninger	Natten til 7. april indrettet for riflet skyts og nymonteret

Batteri nr. 10 efter 7. april hvor batteriet fik 12 pd. riflede bagladekanoner. Formentlig viser det en episode hvor en egen granat er sprunget og har dræbt to af mandskabet. Angiveligt skulle billedet vise Batterie nr. 8, men det kan ikke passe. Schleswig-Holsteinisches Landesbibliothek (4611)

Batteri nr. 10

Type	Kastebatteri (ændret)
Monteret med	4 stk. 7 pd. haubitsser, fra 7. april: 4 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	2. Haubitsbatteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3 fra 7. april: 1. Garde- fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Skanse V og VI
Afstand i meter	1065-1185
Mål 18. april	Skanse V og VI
Skudantal	3777 granater + 114 shrapnells
Bemærkninger	Natten til 7. april indrettet for riflet skyts og nymonteret På stormdagen blev batteriets fire kanoner flyttet til den erobrede danske skanse IV

Batteri nr. 11 efter ommontering til 4 stk. 12 pd. riflede kanoner. Tegning af Robert Landells. Glücksborg Slot. (4609)

Batteri nr. 11

Type	Indirekte batteri
Monteret med	6 stk. 12 pd. glatløbende fra 7. april: 4 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	3. 12 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3 fra 7. april: 1 Garde- fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Skanse VI og VIII
Afstand i meter	1320-1560
Mål 18. april	Skanse VI, VIII og IX
Skudantal	4542 granater + 86 shrapnels
Bemærkninger	Natten til 7. april indrettet for riflet skyts og nymonteret

Batteri nr. 12

Type	kastebatteri
Monteret med	4 stk. 7 pd. haubitser
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	2. Haubits Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse V og VI
Afstand i meter	1145-1200
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt.
Skudantal	2804
Bemærkninger	Demonteret natten 15/16. april. Skytset flyttet til artilleriparken på Nybøl Vestermark som reserve

Batteri nr. 13

Type	Enfilerbatteri
Monteret med	6 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	1.6.pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr.7
Hovedmål	Skanse VI-VIII og området mellem disse
Afstand i meter	1100-1740
Mål 18. april	Skanse VII og VIII
Skudantal	5794 granater + 297 shrapnels
Bemærkninger	

Batteri nr. 14. Maleri af Adolf Northern 1865. Schleswig-Holsteinisches Landesbibliothek (4608)

Batteri nr. 14

Type	Demonterbatteri
Monteret med	4 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 6-7. april Monteret 7. april
Besætning	2. 6 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse III og IV og mellemrum
Afstand i meter	1080-1240
Mål 18. april	Skanse III og IV og mellemrum
Skudantal	2767 granater + 297 shrapnells
Bemærkninger	

Batteri nr. 15

Type	Strand- og demonterbatteri
Monteret med	4 stk. 24 pd. riflede fra 13 april: 2 stk. 24 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	Detachement af 4. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse I og II, skibe
Afstand i meter	2800-2880
Mål 18. april	Skibe – Skød ikke
Skudantal	504
Bemærkninger	To kanoner flyttet 13. april til Batteri nr. 28

*Batteri 16 – placement for 2 stk. 12 pd. glatløbende kanoner i forbindelse med Halvparallellen.
Litografi efter tegning af Ulrich von Salpius. (4666)*

Batteri nr. 16

Type	Skytsstandplads
Monteret med	2 stk. 12 pd. glatløbende
Anlagt/færdigbygget	Natten til 15/16. marts af pionerer ved bygning af parallel, Monteret 9. april
Besætning	4. 12. pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Udfald og skansearbejdere
Afstand i meter	
Mål 18. april	Skanse I og mellemrum mellem I og II
Skudantal	119 granater + 399 shrapnels
Bemærkninger	

Batteri nr. 17

Type	Skytsstandplads
Monteret med	4 stk. 12 pd. glatløbende
Anlagt/færdigbygget	Natten til 15/16. marts af pionerer ved bygning af parallel, Monteret 9. april
Besætning	4. 12. pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Udfald og skansearbejdere
Afstand i meter	
Mål 18. april	Ingen. Batteriet var nedlagt.
Skudantal	Med i granatantal for nr. 16
Bemærkninger	Demonteret natten 17/18. april. Kanonerne flyttet til Batteri nr. 30

Batteri nr. 18

Type	kastebatteri
Monteret med	4 stk. 25 pd. morterer
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 8/9. april Monteret 10. april
Besætning	3. Fæstningskompagni, Brandenburgsk Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse III
Afstand i meter	800
Mål 18. april	Skanse II og III og mellemrum
Skudantal	8124 (sammen med nr. 19, 20 og 21)
Bemærkninger	

Batteri nr. 19

Type	kastebatteri
Monteret med	4 stk. 25 pd. morterer
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 8/9. april Monteret 10. april
Besætning	10,17 og 18 april: 3. Fæstningskompagni, Brandenburgsk Artilleribrigade nr. 3 11-16. april: 2 fæstningskompagni, Magdeburgsk Artilleribrigade nr. 4
Hovedmål	Skanse IV
Afstand i meter	990
Mål 18. april	Løbegrave og mellemrum mellem III og IV
Skudantal	Se Batteri 18
Bemærkninger	

Batteri nr. 20

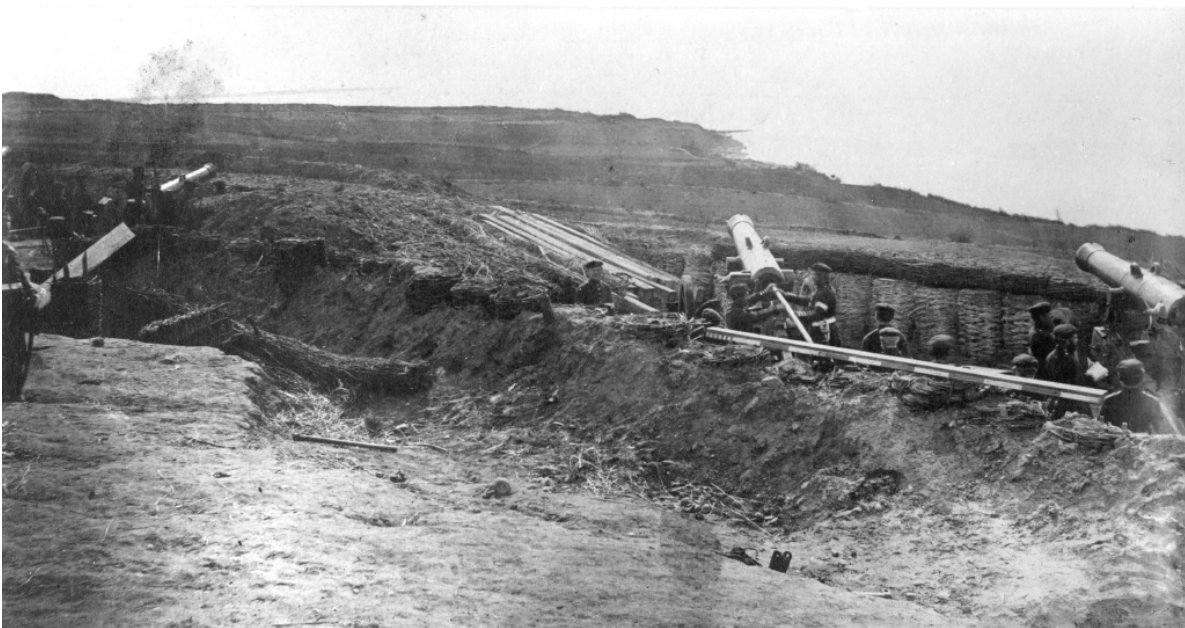
Type	kastebatteri
Monteret med	4 stk. 25 pd. morterer
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 8/9. april Monteret 10. april
Besætning	1.Garde-fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Skanse V
Afstand i meter	800
Mål 18. april	Skanse IV og mellemrum og bagland mellem IV og V
Skudantal	Se Batteri 18
Bemærkninger	

Batteri nr. 21

Type	Kastebatteri
Monteret med	4 stk. 25 pd. morterer
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 8/9. april Monteret 10. april
Besætning	1.Garde-fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Skanse VI
Afstand i meter	780
Mål 18. april	Skanse VI og VII og mellemrum og bagland mellem V og VI
Skudantal	Se Batteri 18
Bemærkninger	

Batteri nr. 28's højre fløj hvor de to stk. 24 pd. kanoner var anbragt. Litografi efter tegning af Ulrich v. Salpius. (4616)

Batteri nr. 28 Til venstre de to stk. 12 pd. kanoner. Foto af Charles Junod (4617)

Batteri nr. 28

Type	Strand- og demonterbatteri
Monteret med	2 stk. 24 pd. + 2 stk. 12.pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 12/13. april Monteret 13. april
Besætning	13-14 april: 2. Fæstningskompagni, Magdeburgske Artilleri- Brigade nr. 4 15.april: 4. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleri- Brigade nr. 7 16-18.april: 2. Fæstningskompagni, Magdeburgske Artilleri- Brigade nr. 4
Hovedmål	Skanse I og II, skibe
Afstand i meter	800-960
Mål 18. april	Skanse I og II, forbindelsesgrave og eventuelle skibe
Skudantal	894
Bemærkninger	Kanonerne flyttet fra Batterierne nr. 5 og 15

Batteri nr. 30

Type	Skytsstandplads
Monteret med	4 stk. 12 pd. glatløbede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 14/15. april Monteret 18. april
Besætning	4. 12 pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Eventuelle udfald
Afstand i meter	
Mål 18. april	Skød ikke
Skudantal	0
Bemærkninger	Monteret med skyts fra Batteri nr. 17

Batteri nr. 31

Type	Strandbatteri
Monteret med	2 stk. 24 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 16/17. april Monteret 17. april
Besætning	4. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skibe og Skanse I
Afstand i meter	
Mål 18. april	Skanse I og II, forbindelsesgrave og evt. skibe
Skudantal	111
Bemærkninger	

Batteri nr. 32

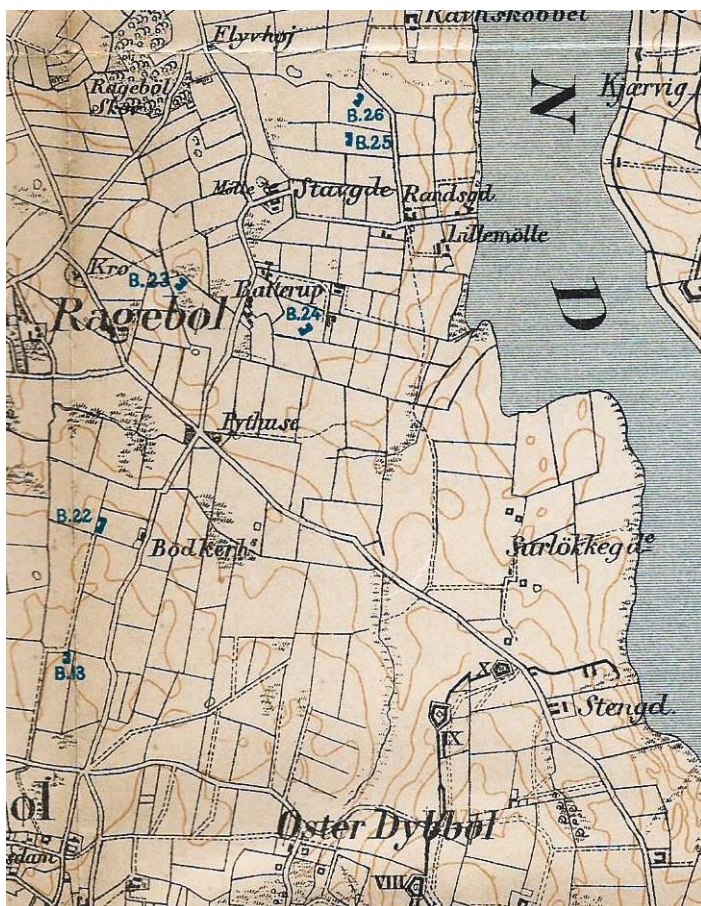
Type	kastebatteri
Monteret med	4 stk. 7 pd. haubitser
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 16/17 april Monteret 17. april
Besætning	1.Haubits-batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse V
Afstand i meter	480
Mål 18. april	Skanse IV, forbindelsesgrave m.v. mellem IV og V
Skudantal	480 granater + 867 shrapnels (sidstnævnte sammen med Batteri nr. 33)
Bemærkninger	

Angiveligt viser dette billede Batteri nr. 33, hvilket dog er lidt tvivlsomt. Fotoet skyldes Friedrich Brandt og findes også med en påklæbet etiket med teksten "Preussische 6 pfündige Batterie in Position gegen Düppel". Batteri nr. 33 var imidlertid monteret med 7 pd. haubitser. Det kan være vanskeligt at afgøre om kanonerne på fotoet er 6 pd. feltkanoner eller 7 pd. haubitser, men formentlig er der tale om de første og i så fald er der ikke tale om Batteri nr. 33, men snarere et af de batterier som blev opstillet som forpost efter Dybbølstillingens fald enten ved skanse IX eller X (se side 38-39). Ejendommeligt er det at hele besætningen bærer pikkelhuer, som ellers var aflagt til fordel for felthuen som bæres på de fleste andre billeder. (4966).

Batteri nr. 33

Type	kastebatteri
Monteret med	4 stk. 7 pd. haubitser
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 16/17 april Monteret 17. april
Besætning	1.Haubits-batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Skanse VI
Afstand i meter	600
Mål 18. april	Skanse V, VI og VI
Skudantal	600 granater + 867 shrapnels (sidstnævnte sammen med Batteri nr. 32)
Bemærkninger	

Nord for Flensborg Landevej anlagde preusserne i alt seks batterier (nr. 13, 22, 23, 24, 25 og 26) samt et placement syd for Øster Dybbøl (ikke vist på kortet)

Batteri nr. 13

Type	Enfilerbatteri
Monteret med	6 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten 31. marts/1. april Monteret 2. april
Besætning	1.6.pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr.7
Hovedmål	Skanse VI-VIII og området mellem disse
Afstand i meter	1100-1740
Mål 18. april	Skanse VII og VIII
Skudantal	5794 granater + 297 shrapnells
Bemærkninger	

Batteri nr. 22

Type	Enfilerbatteri
Monteret med	4 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 7/8. april Monteret 13. april
Besætning	1.6 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse VIII og IX og mellemrum
Afstand i meter	1400-1840
Mål 18. april	Skanse IX og evt. tropper mellem IX og X
Skudantal	1710
Bemærkninger	

Batteri nr. 23

Type	Demonterbatteri
Monteret med	4 stk. 24 pd. riflede. Fra 17. april: 3 stk. 24 pd. + 1 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 11/12. april Monteret 13. april
Besætning	2.Garde-fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Skanse IX og X, Sønderborg, broer og forbindelsesgrave
Afstand i meter	1520-1680
Mål 18. april	Skanse IX og X og mellemrum. Batterier på Als
Skudantal	1233
Bemærkninger	Den 17. april blev en 24 pd. kanon ubrugelig og blev erstattet af en 12 pd.

Batteri nr. 24

Type	Demonterbatteri
Monteret med	4 stk. 12. pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 11/12. april Monteret 13. april
Besætning	2. Garde-fæstningskompagni. Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Skanse IX og X, Sønderborg, broer og forbindelsesgrave
Afstand i meter	1280-1320
Mål 18. april	Skanse IX og X og mellemrum. Batterier på Als
Skudantal	1089
Bemærkninger	

Batteri nr. 25

Type	Strandbatteri
Monteret med	4 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 11/12. april Monteret 13. april
Besætning	3. Fæstningskompagni, Rhinske Artilleribrigade nr. 8
Hovedmål	Batterier på Als og skibe i Alssund
Afstand i meter	
Mål 18. april	Batterier på Als, fortrinsvis Flankebatteriet N. for Sønderborg
Skudantal	1230 granater + 22 shrapnels
Bemærkninger	

Batteri nr. 26

Type	Strandbatteri
Monteret med	4 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 11/12. april Monteret 13. april
Besætning	3. Fæstningskompagni, Rhinske Artilleribrigade nr. 8
Hovedmål	Batterier på Als og skibe i Alssund
Afstand i meter	
Mål 18. april	Batterier på Als, fortrinsvis Flankebatteriet N. for Sønderborg
Skudantal	1147 granater + 20 shrapnels
Bemærkninger	

Placement syd for Øster Dybbøl

Type	Skytsstandplads
Monteret med	6 stk. 12 pd. glatløbede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 17/18. april Monteret 18. april
Besætning	2. 12 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Skanse VII og VIII
Afstand i meter	
Mål 18. april	Skanse VII og VIII
Skudantal	320 granater + 16 shrapnels
Bemærkninger	

Til forsvar af Alssund mod danske orlogsskibe anlagde preusserne to batterier syd for Snogbæk Hage overfor Arnkilsøre (nr. 27 og 29)

Batteri nr. 27

Type	Strandbatteri
Monteret med	4 stk. 24 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 11/12. april Monteret 13. april
Besætning	2. Garde-Fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Batterier på Als og skibe i Alssund
Afstand i meter	
Mål 18. april	Batterier på Als, eventuelle skibe i Alssund
Skudantal	146
Bemærkninger	

Batteri nr. 29

Type	Strandbatteri
Monteret med	4 stk. 6 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten mellem 12/13. april Monteret 13. april
Besætning	4. 6pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3
Hovedmål	Batterier på Als, skibe
Afstand i meter	
Mål 18. april	Mål på Als og eventuelle skibe
Skudantal	61
Bemærkninger	

Efter Dybbøls fald den 18. april blev en række af belejringsbatterierne nedlagt, dog blev nr. 5, 15, 28, 31, 33, 23, 25, 26, 27 og 29 bevaret.

Allerede den 18. april om eftermiddagen opsatte preusserne tre feltbatterier som forposter på det erobrede terræn. Disse stillinger var ikke nummererede.

Stillingernes første besætning var:

Nord for Dybbøl Mølle: 2. 6 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3

Ved Skanse IX : 1. 6 pd. Batteri, Westphalske Artilleribrigade nr. 7

Ved Skanse X : 1. 6 pd. Batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3

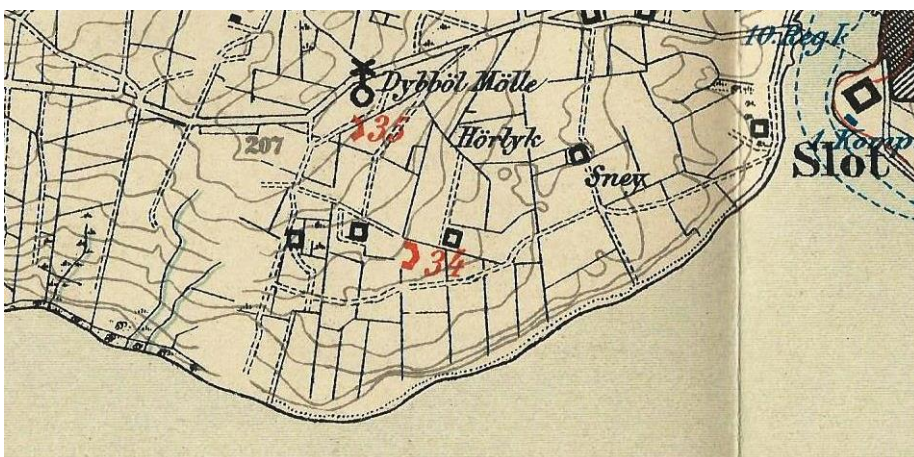
Den følgende tid blev forpoststillingerne på skift besat med andre enheder, eksempelvis den førstnævnte med 3. 12 pd. batteri, Brandenburgske Artilleribrigade nr. 3 som det ses på billedet på næste side.

Ved samme lejlighed blev de i alt 8 stk. 12. pd. riflede kanoner fra Batterierne 9 og 11 trukket frem og opstillet umiddelbart syd for den tæt ved Skanse VIII beliggende afbrændte gård Dybbølbjerg (på tyske kort kaldet Düppelfelde).

3.12 pd. Bateria, Brandenburgiske Artilleribrigade nr. 3 på forpost nord for Dybbøl Mølle. Bateriaet var under kommando af daværende premierløjtnant H. v. Müller hvis erindringer udkom på tryk i 1909 (se kildefortegnelsen). Foto af Charles Junod (4960)

Yderligere blev anlagt to nye batterier som fik numrene 34 og 35.

Batteri nr. 34 – kaldet Batteri Mogilowski – træsnit efter tegning af L. Burger i Ill. Zeitung, bd. 42, nr. 1091, 28. maj 1864. (4964)

Batteri nr. 34

Type	Strandbatteri
Monteret med	5 stk. 24 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	Natten til 19. april
Besætning	8. Fæstningskompagni, Westphalske Artilleribrigade nr. 7
Hovedmål	Sønderborg Bugt, Alssund, Sønderborg
Bemærkninger	Af kanonerne kom 3 stk. fra Gammelmark-batterierne (Batteri 1-2) og 2 stk. fra Batteri nr. 15 Batteriet blev 11. juli ombygget og rykket nærmere til Alssund og kanonantallet reduceret til 4 stk. 24 pd. riflede

Batteri nr. 34. Batteriet blev anlagt med udgangspunkt i den danske Lynette B i den såkaldte tilbagetrukne linie. Foto af Friedrich Brandt. (4923)

Batteri nr. 35

Type	Strandbatteri
Monteret med	4 stk. 12 pd. riflede
Anlagt/færdigbygget	6. maj
Besætning	1. Garde- fæstningskompagni, Gardeartilleribrigaden
Hovedmål	Sønderborg Bugt, Alssund, Sønderborg
Bemærkninger	Kanonerne flyttet fra dansk skanse IV hvor de blev placeret 18. april Batteriet blev senere, omkring udløbet af våbenhvilen, monteret med 4 stk. 24 pd. riflede kanoner

Dansk Skanse IV efter stormen 18. april. Her opsatte preusserne på selve stormdagen fire stk. 12 pd. riflede kanoner, hvoraf de to ses i forgrunden. De kom fra Batteri nr. 10 og blev senere flyttet til det nyanlagte Batteri nr. 35. Foto af Charles Junod (4844)

Preussisk batteri nr. 35 tæt syd for Dybbøl Mølle. Foto af Charles Junod. (4963)

Batterier mod Aabenraa Fjord

Efter Dybbøls fald den 18. april var næste mål Fredericia. Der blev gjort en række anstalter til at sende tungt skyts fra Dybbøl nordpå og med henblik på at sikre transporten, som nødvendigvis måtte foregå ad landevejen, der ved Aabenraa Fjord løb langs kysten over en lang strækning. Det blev derfor besluttet at anlægge batterier for at beskytte mod et eventuelt dansk angreb fra søsiden.

Til formålet blev klargjort 4 stk. 24 pd. og 4 stk. 12. pd. riflede kanoner, som havde været benyttet mod Dybbølstillingen og nu var samlet og klar til transport på parkpladsen på Nybøl Vestermark. Herfra afgik de den 24. april med betjeningsmandskab fra 3. Fæstningskompagni, Rhinske Artilleribrigade nr. 8. Ved ankomsten til Aabenraa den 26. april blev de sat i batteri i tre forskellige stillinger langs kysten. Desværre kendes deres nøjagtige placering ikke.

Kanonerne blev senere hentet tilbage for at blive benyttet i batterier og emplacementer i forbindelse med overgangen til Als.

Til en belejring af Fredericia, som var indesluttet af østrigerne, der kun rådede over feltskyts, var bestemt 8 stk. 24 pd. og 16 stk. 12 pd. riflede bagladekanoner samt 16 stk. 25 pd. glatløbede morterer med tre fæstningsartillerikompanier fra Gardeartilleribrigaden, Magdeburgske Artilleribrigade nr. 4 og Westphalske Artilleribrigade nr. 7 som begyndte at ankomme til den udsete parkplads ved Viuf tæt nord for Kolding den 28. april, dagen før det blev klart at Fredericia var rømmet uden kamp.

To stk. 12 pd. riflede bagladekanoner i batteri ved Aabenraa. Foto: F. Brandt (5838)

Eksisterende og nyanlagte batterier i forbindelse med overgangen til Als

Fra 12. maj til 25. juni var der våbenhvile, hvilket betød at ingen af parterne kunne udbygge deres stillinger. Da våbenhvilen udløb, var det næste mål at indtage Als. Det var først hensigten at foretage overgang ved Ballegaard, men den 27. juni blev det besluttet at forlægge overgangsstedet sydpå til Storskoven, hvorfra overgangen skulle ske natten til den 29. juni.

Til sikring og understøttelse af overgangen havde preusserne følgende batterier, hvoraf batterierne nr. 25, 27, 29, 34 og 35 eksisterede i forvejen og i det omfang de havde været afmonterede, blev de genmonterede i samme eller ændret form umiddelbart efter udløbet af våbenhvilen. De øvrige blev anlagt i løbet af natten til den 28. juni:

Langs Als Fjord:

Lb.nr. Kort	Placering	24 pd. riflet	12 pd. riflet	6 pd. riflet	12 pd. glatløbet	7 pd. haubits
12	Emplacement ved Vestenskov			6		
13*	Emplacement ved Laksfang			6		
14*	Emplacement ved Blaakrog		4			
15*	Emplacement ved Lillemark	2				
16*	Batteri ved Naldtang	4				

Langs Alssund:

Lb.nr. kort	Placering	24 pd. Riflet	12 pd. riflet	6 pd. riflet	12 pd. glatløbet	7 pd. haubits
1*	Batteri nr. 34 - se side 42-44	4				
1*	Batteri nr. 35 - se side 44-45		4			
2*	Batteri nr. 25 - se side 39		4			
3	Batteri syd for Sandbjerg		4			
4	Emplacement nord for Sandbjerg (2. 12 pd. Batteri, Artilleribrigade nr. 3)				6	
5	Batteri nord for forrige	4				
6	Emplacement i Storskoven (2. haubitsbatteri, Artilleribrigade nr. 3)					8
7	Batteri ved teglværket i Sattrupskov		4			
8	Batteri ved Peter Nissens gård		4			
9	Emplacement sydvest for Batteri nr. 27 – se side 40	4				
9	Emplacement mellem Batteri nr. 27 og 29		2			
10	Batteri nr. 29 – se side 41		2			

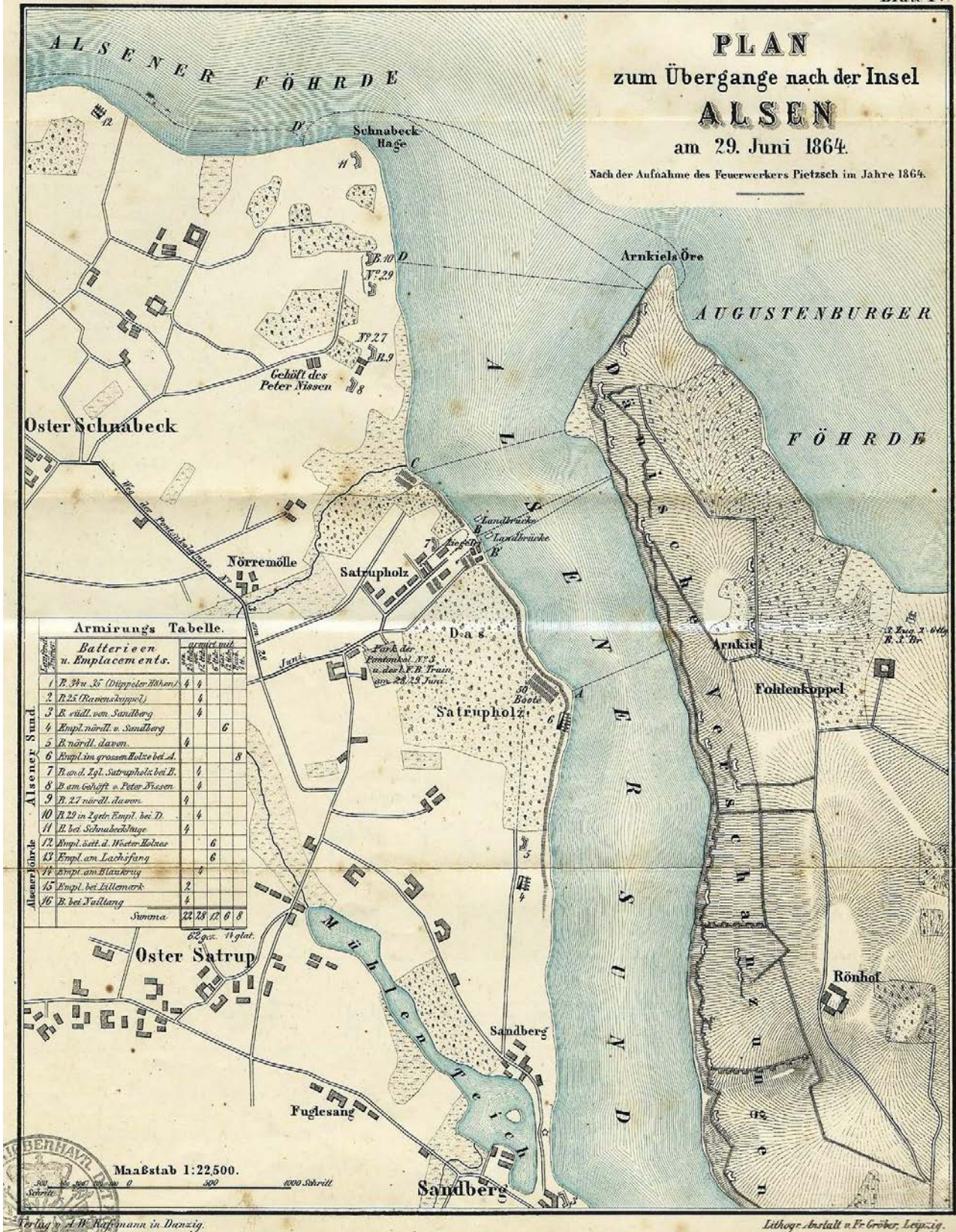
11	Batteri ved Snogbækhage	4				
----	-------------------------	---	--	--	--	--

	24 pd. riflet	12 pd. riflet	6 pd. riflet	12 pd. glatløbet	7 pd. haubits
Samlet antal skyts	22	28	12	6	8

*) Udenfor kortrammen på efterfølgende kort. Kun batterierne der var anlagt før 18. april havde officielle numre. De anførte løbenumre refererer alene til kortet.

PLAN zum Übergange nach der Insel ALSEN am 29. Juni 1864.

Nach der Aufnahme des Feuerwerkers Pietzsch im Jahre 1864.

Armierungs Tabelle.		armirt mit	
Nr.	Batterien u. Emplacements.	12 Pfd.	6 Pfd.
1	B. Pfu. 35 (Drippeler Höhen)	4	4
2	B. 25 (Ravensköpfe)	4	4
3	B. südl. von Sandberg	4	4
4	Empl. nördl. v. Sandberg	4	6
5	B. nördl. davon	4	4
6	Empl. im grossen Holze bei A.	4	8
7	B. an d. Zgl. Satzupholz bei B.	4	4
8	B. am Gehöft v. Peter Nissen	4	4
9	B. 27 nördl. davon	4	4
10	B. 29 in Zylter Empl. bei D.	4	4
11	B. bei Schnabeckhöhe	4	4
12	Empl. südt. d. Westerholzer	4	6
13	Empl. am Lachsfang	4	6
14	Empl. am Blaukerig	4	4
15	Empl. bei Lillemørk	2	4
16	B. bei Tullang	4	4
Summa		22	28

Maaßstab 1:22.500.

Verlag v. A. W. Kaufmann in Danzig.

Lithogr. Anstalt v. Fr. Gröber, Leipzig.

Kort fra E. Schütze: Brückenbauten ... (se kildefortegnelse)

Den 30. juni udgik der ordre til at demontere alle batterier og emplacements og alene beholde følgende:

- Batteriet ved Naldtang med 4 stk. 24 pd. riflede
- Batteri nr. 27 med 4 stk. 24 pd. riflede
- Batteriet ved Snogbæk Hage med 4 stk. 12 pd. riflede
- Batteri nr. 34 med 4 stk. 24 pd. riflede
- Batteri nr. 35 med 4 stk. 24 pd. riflede
- Batteriet ved Alnor med 6 stk. 12 pd. riflede

Yderligere blev der anlagt et nyt batteri sydligst i Sønderborg umiddelbart ved det danske Møllebatteri med 4 stk. 24 pd. riflede kanoner. Dette batteri benævntes Schloßbatterie (Slotsbatteriet) og skulle sammen med Batteri nr. 35 på Sundevedsiden spærre for den sydlige indsejling til Allsund.

Den ene halvdel af det preussiske Slotsbatteri. I baggrunden pynten mod Vemmingbund. Foto: F. Brandt. (6234)

Den anden halvdel af det preussiske Slotsbatteri. Foto F. Brandt. (6233)

Disse batterier, som tilsammen var bestykket med 20 stk. 24 pd. og 10 stk. 12 pd. kanoner, havde alle til opgave at beskytte mod at eventuelt dansk angreb fra søsiden.

Belejringsparker

Ved belejringens begyndelse i marts anlagde preusserne to belejringsparker, d.v.s. pladser tilpas langt bag fronten, hvor det nødvendige materiel kunne samles og klargøres og hvor der fandtes fornødne faciliteter til at klargøre ammunition samt til at udføre reparationer på artillermateriellet.

Den første plads blev anlagt på Broagerland, tæt NØ for Dynt med henblik på at kunne betjene Batterierne nr. 1-4 .

Laboratoriet ved Dynt, hvor granater klargøres. Træsnit efter tegning af Otto Günther i *Über Land und Meer* 1864 nr. 34 (4620).

Den anden plads blev anlagt på Nybøl Vestermark mellem Nybøl og Rundkær Skov, tæt ved Adsbøl som pladsen også benævntes.

Belejringsparken på Nybøl Vestermark. Træsnit efter tegning af Fr. Kaiser. *Illustrierte Zeitung*, Bd. 42, 7. maj 1864 (4611)

Dette kort synes at være det eneste hvor placeringen af belejringsparken : Nybøl Vestermærk er angivet, her tydeliggjort med rød farve. Bemærk vest vender nedad. Kortet, som iøvrigt rummer flere andre interessante detaljer, skyldes August W. Th. W. Grashof og stammer fra hans oplevelser beskrevet i *Frieden im Kriege: Sechs Wochen in Schleswig und Jutland, 1868*

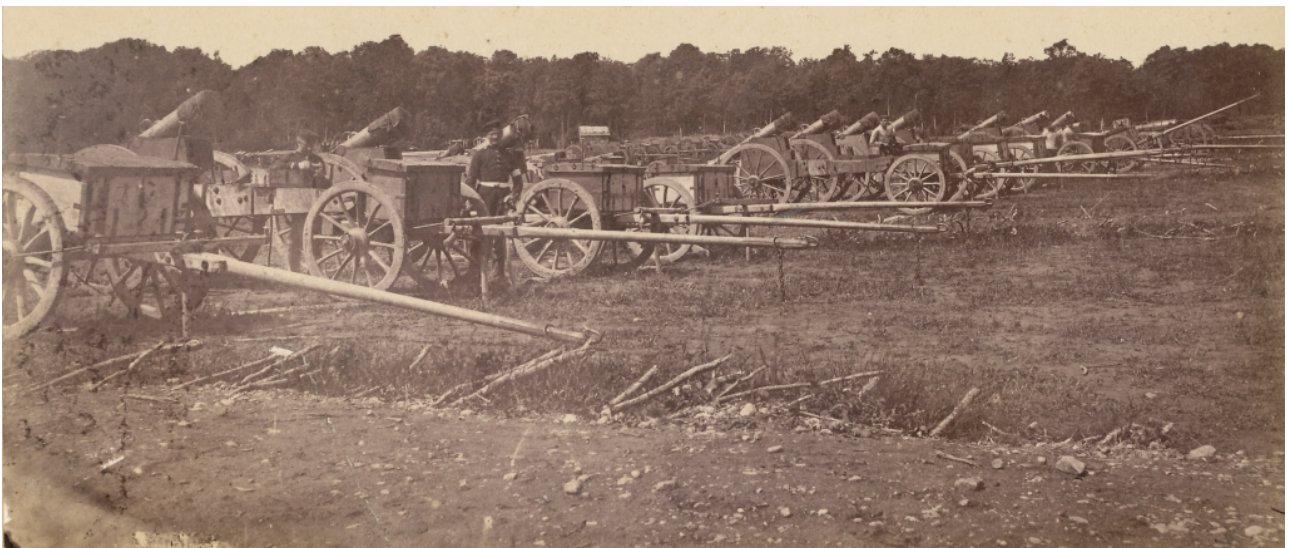
Placeringen indtegnet på et preussisk målebordsblad.

Belejringsparken på Nybøl Vestermark. I forgrunden 12 pd. riflede bagladekanoner og længst til venstre i mellemgrunden 12 pd. glatløbende forladekanoner. Bag disse ses en række 25 pd. morterer og i baggrunden tilhøjre nogle 24 pd. riflede bagladekanoner. Gården i baggrunden er Rundkær. Foto: Heinrich Graf. (4598)

Del af belejringsparken på Nybøl Vestermark. Her er det 25 pd. morterer som er klargjort til transport. De i alt 16 morterer blev demonteret som noget af det første efter Dybbølstillingens fald den 18. april med henblik på at de skulle benyttes mod Fredericia. Foto F. Brandt. (4595)

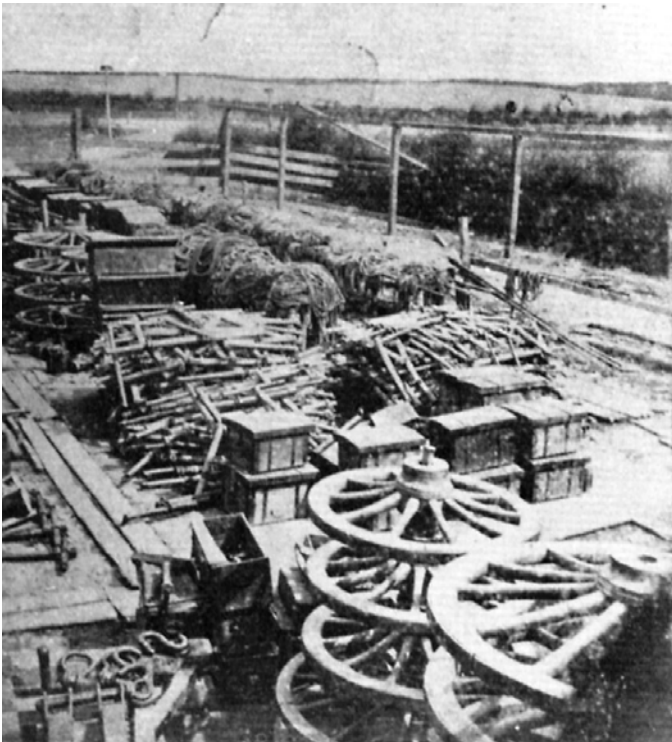
Samme plads, her med 12 pd. riflede bagladekanoner som er klargjort til transport. Foto: F. Brandt. (4597)

Feltsmedie i belejringsparken på Nybøl Vestermark. Foto Heinrich Graf, (5309)

Et andet billede fra feltsmedien. Det er især hjul som repareres. Halvdel af stereoskopfoto af Charles Junod (5311)

Et hjørne af parkpladsen med bl.a. hjul til kanoner eller forstillinger/ammunitionsvogne. Halvdel af stereoskopfoto af Charles Junod (4600)

Kilder:

Bibliografi og Ikonografi 1864/Bibliographie und Ikonographie 1864, 1970

Egon Eriksen: Artilleri, i Tøjhusmuseets bog om 1864, 1964

Generalstaben: Den Dansk-Tydske Krig 1864, I-III + kort ,1890-92

Grossen Generalstabe: Der Deutsch-Dänische Krieg 1864, I-II + kort, 1886-87

H.F. Kameke: Die Preussische Feld-Artillerie nach der Construction vom Jahre 1842: mit Berücksichtigung der neuesten Veränderungen, 1847

H. v. Müller: Kriegerrisches und Friedliches aus den Feldzügen von 1864, 1866 und 1870/71, 1909

Hermann v. Müller: Die Entwicklung der Feld-Artillerie in bezug auf Material, Organisation und Taktik, von 1815 bis 1870, 1873

Hermann v. Müller: Die Entwicklung der preussischen Festungs- und Belagerungs-Artillerie in bezug auf Material, Organisation und Ausbildung von 1815 bis 1875, 1876

Georg Ortenburg: Waffen der Einigungskriege 1848-1871, 1990 (senere optryk)

E. Schütze: Brückenbauten und Meeresübergänge im Kriege gegen Dänemark im Jahre 1864, 1868

E.J. Saabye: "Rolf Krake" i 1864, i Tidsskrift for Søværnen, 1964

G. Gr. W(aldersee): Der Krieg gegen Dänemark im Jahre 1864, 1865

W.Witte: Die gezogenen Feldgeschütze nach ihrer Einrichtung, Ausrüstung etc., 1867